

TOMMI SAARELA

On
elämä
laulu

ESA NIEMISEN
TARINA

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Suomen tietokirjailijat ry ja Otavan Kirjasäätiö
ovat tukeneet tämän kirjan julkaisua.

© Tommi Saarela ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022
Teoksen kuvat ovat Esa Niemisen kotialbumista, jollei toisin mainita.

ISBN 978-951-1-40534-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

ON ELÄMÄ LAULU

(SÄV. ESA NIEMINEN, SAN. JUHA VAINIO)

*On elämä laulu, niin ihana laulu
Voi kuinka kauniisti se sydämessä soi
Tuon sävelen herkän mä kerran vain
saatan kuulla sielullain
Sen Luojani loi*

*On elämä laulu, niin ihana laulu
Voi, miksei kauemmin sen sävel elää voi
Miks heti jo helkkää se tuskaa pelkkää
Tuokion vaan riemuaan meille soi*

Sisällys

Iskelmän Iso Mies	9
Tälle tielle	14
1. Twist and Shout (1952–1969)	17
2. Kookas kulkija (1969–1977)	35
3. Kolmekymppinen (1977–1980)	49
4. Tummat silmät, ruskea tukka (1979–2004)	77
5. Sinäkö se oot (1980–1999)	97
6. Vie minut (1986–2006)	125
7. Tää se päivä on (1992–1994)	145
8. Haku päällä (1994–1997)	165
9. Kaikki kohdallaan (1996–2012)	185
10. Nami nami (1997–2005)	213
11. Nää laulut rakkaudesta soi (1999–2000)	243
12. Kun katsoit minuun (2001–2018)	263
13. Millainen laulu jää (2010–2012)	287
14. Applause (1995–2012)	303
15. Naiset ensin (2001–)	319
16. Olan takaa (2014–)	339
17. Merikannon pianolla (2021–)	351
18. Musiikki on niinku se on (2021–)	369
19. Kaikki muuttuu (2021–)	383
20. Omillaan (2021–)	399
Liitteet	436
Henkilöhakemisto	455

Iskelmän Iso Mies

Säveltäjä-tuottaja Esa Nieminen on niitä harvoja viihdemusiikin parissa edelleen toimivia ammattilaisia, jonka ura käynnistyi jo legendaaristen Finnhitsien kukoistuskaudella. Esa on sovittanut tuottamilleen kymmenille kulta- ja platinalevyille parituhatta sävelmää, joukossa satoja omiakin sävellyksiä. Hän on toiminut lukuisien artistien tuottajana ja tukipylväänä, säveltäjänä ja sovittajana, laulajana ja muusikkona sekä säveltänyt mainoksia ja kokoillan elokuvia.

Hän on perinyt oppinsa suoraan vanhan polven mestareilta, Toivo Kärjestä Jaakko Saloon ja Vexi Salmesta Juha Vainioon. Tarvitaanko vielä muita syitä kirjoittaa ihmisestä kirja? Ei, mutta kyllä niitä löytyy.

Tapasin Esa Niemisen ensimmäisen kerran kasvotusten kymmenisen vuotta sitten, kun kirjoitin hänen tekemisistään musiikki-lehteen. Tunnettu iskelmätuottaja oli tehnyt uuden aluevaltauksen – säveltänyt musikaalin. Tai oikeastaan kaksi, mutta tämä paljastui vasta paljon myöhemmin.

Pian tuli toinenkin toimeksianto: tilattiin laaja henkilökuva äänitetuottaja Esa Niemisestä. Meillä synkkasi hyvin, ja artikkeli kasvoi varsinaiseksi syvähaastatteluksi. Se herätti julkaisunsa jälkeen huomiota, jopa kohua. Elämäntarinaansa ja ammattiaan avatessaan Esa tuli ravistelleeksi koko musiikkialaa, eikä mitenkään ohimennen.

Esa jututtaessani poikkeuksellista olikin, kuinka vaivattomasti haasteltavani siirsi tarkennuksen pois ansioistaan ja vaihtoi perspektiiviin, josta avautui laajempi kuva koko suomalaisen kevyen musiikin kenttään. Siitä hänellä oli paljon punnittua sanottavaa.

Haastateltavani ei kavahtanut sanoa asioita, jotka kaikki tiesivät mutta pelkäsivät lausua ääneen. Siitä jäi itämään ajatus, että miestä pitäisi jututtaa joskus vieläkin perusteellisemmin kuin yhteen pitkään lehtiartikkeliin mahtuu.

Aikaa kului. Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlien alla lehdistä luettiin, että nyt se Nieminen on tehnyt juhlan kunniaksi toisenkin musikaalin. Havahduin siihen, että olin tainnut vuosien vieriesä joskus miettiä, onkohan tämä Nieminen koskaan ajatellut kirjata ylös muistelmiaan. Ja onko kukaan ylipäätään tullut kysyneeksi asiaa häneltä?

Sopivan sauman tultua päätin ottaa yhteyttä, sillähän se selviäisi. Muistutin kuka olen. Esa sanoi muistavansa, vaikka tapamisestamme oli kauan.

Heti alkuun Esa myönsi, että hänen muisteluhalujaan oli kyselyt ennenkin, mutta hän oli sanonut joka kerta lopulta ei. Nyt hän sanoi kyllä. Se oli sillä selvä. Olimme lyöneet kättä päälle kirjahankkeesta, jonka maali olisi Esan syntymäpäivien aikoihin keväällä 2022.

Aloitimme työt syksyllä 2020, ja tapasimme Helsingissä säännöllisesti läpi talvikauden, minkä perään tarinointia jatkettiin kesäisessä Hangossa. Sitten jatkoin jututtamaan Esan lähipiiriä ja kollegoita sekä artisteja, joiden uraa hän on matkan varrella luotsannut.

Esan kanssa istutut tarinantäyteiset päivät vahvistivat jo aikoinaan ensi tapaamisella syntynyttä mielikuvaa, että kirjan päähenkilö on miellyttävä, mutkaton, älykäs ja viisaasti sanansa asetteleva herrasmies. Enää ei ihmetyttänyt, miksi juuri hän oli vuosien kuluessa saavuttanut luottamusaseman niin monen tähden taustalla.

Vaikka Esan kasvot tulivatkin koko kansalle tutuiksi miljoona-
leisön keränneessä *Bumtsibum*-televisiosarjassa, hän on yhä suo-
malaisen iskelmämusiikin suuri tuntematon. Mutta kuinka tun-
nettuja ovatkaan artistit, joiden tukipilarina hän on seissyt jopa
vuosikymmeniä! Me olemme kuulleet ne laulut ja tunnemme esit-
täjät, kuten Katri Helenan, Paula Koivuniemen, Yölinnun, Jari Sil-
lanpään, Frederikin ja Anna Erikssonin. Pannaan lista tästä poik-
ki, kirjan sivuillahan jokainen noista ja kymmenet muut vastaan
tulevat.

Tai emmehän me näitä artisteja oikeasti tunne, vaikka niin
luulemme. Esa sen sijaan tuntee, ja hänellä oli paljon kerrottavaa
tähtien touhuista myös kulissien takana, mutta kaikkea emme
voineet näille sivuille levitellä. Luottomies ei petä lupauksiaan,
vaikka yhteistyökuviot olisivat aikaa sitten päättyneet, joskus rii-
taisissakin merkeissä. Ryhdikästä toimintaa!

Jotkut nimekkäät artistit saavat kirjassa paljon tilaa, ja hyvästä
syystä. Katri Helena oli jo kiintotähti aloittaessaan yhteistyön
Esan kanssa, Paula Koivuniemestä taas tuli sellainen ensimmäi-
sen yhteisen levytuotannon myötä. Jari Sillanpäänkin luottomie-
heksi Esa on ehtinyt. Yhtyeiden saralla Yölintu oli Esalle ainut-
laatuinen, pitkäikäinen ja menestyksekkäs projekti – ja todellinen
tuhkimotarina monessakin mielessä.

Musiikkialalla on tarkoituksenmukaista, että kaikki valo osuu
artisteihin. He ovat se osa bisnestä, joka on yleisölle näkyvässä.
Taustahahmot eivät loista, eikä heidän pidäkään. Heidän tehtä-
vänään on pitää valokiila artistissa ja tehdä siitä mahdollisim-
man kirkas. Toivon tämän teoksen avaavan ymmärrystä siitä,
kuinka paljon merkitystä ja vaikutusvaltaakin Esan kaltaisilla
taustahahmoilla voi musiikkialalla olla.

Tavoitteena oli lähteä tutkimaan, millainen on iskelmän Iso Mies
Esa Nieminen, jonka elämänmittainen ura suomalaisen musiikki-

viihteen palveluksessa on kestoaltaan, määrältään ja laajuudeltaan poikkeuksellinen. Ja se ura ei muuten ole vielääkään taputeltu.

Vaikka *On elämä laulu* onkin lähtökohdiltaan maamme musiikkialan vaikutusvaltaisimpiin lukeutuvan konkarin ammatillinen elämäkerta, ohessa paljastuu yhtä ja toista myös yksityishenkilöstä ammattiminän takana. Käsissäsi olevan kirja tarjoaakin mainion mahdollisuuden kurkistaa kulussien taakse – äänitysstudioihin, konserttisalien takahuoneisiin, keikkabusseihin ja levypamppujen toimistoihin.

Arvostetun musiikkimiehen elämäntarinan kautta päästään tutkailemaan suomalaisen musiikkibisneksen – ennen kaikkea iskelmämusiikin – pitkää kaarta, johon liittyvät eri levy-yhtiöiden, artistien ja ilmiöiden nousut ja tuhotkin.

Toivon tämän kirjan avaavan lukijalleen uusia näköaloja tälläisen äänilevyalan värikkäisiin vaiheisiin ja suomalaisen kevyen musiikin kulttuuriin, jossa kaiken takana näyttää vaikuttavan monia yleisen tiedon ulottumattomissa olevia voimia ja julkisuudelta piilossa olevia vääntöjä.

Kirjan rakenteessa nojataan jäykän kronologian sijaan aiheisiin. Teoksen kullakin luvulla on oma aikajänteensä, jonka puitteissa luvun teemat tulevat käsitellyiksi. Esan ammattiuran lähtiessä heti alussa koville kierroksille alkoi tapahtua samanaikaisesti niin paljon, että pelkästään kalenteriin takertuva kerronta olisi tehnyt kokonaisuudesta poukkoilevan. Siksi esimerkiksi Paula Koivuniemen astuessa Esan elämään työparin taivalta seurataan kirjassa kertaheitolla koko matkan ajan eli yli kaksi vuosikymmentä.

Koivuniemen tapaamista seurasi merkittävä käänne yksityisyrittäjänä levy- ja mainosbisneksessä, minkä jälkeen käveli sisään ei enempiä eikä vähempää kuin Katri Helena. Yöllinnun tullessa kuvaan Esa huomasi luotsaavansa samanaikaisesti jo kolmen ellei useammankin merkittävän artistin uraa. Kaikki tällaiset oman lukunsa ansaitsevat aiheet käsitellään kirjassa erillisinä kokonaisuuksina.

Niin ikään Esan toimenkuvan erikoisalueet kiertue-elämää ja konserttiproduktioista teatteri- ja elokuvamusiikkiin sekä *Bumtsibumista* luovaan musiikintekoon käsitellään omina lukuihin.

Kirjan lopusta löytyy aikajana, joka suhteuttaa Esan elämän ja uran käänneet ajallisesti toisiinsa.

Esan itsensä lisäksi kirjassa suunvuoron saavat valikoidut kansakulkijat ja kollegat, tähtiartisteista tekstittäjäkumppaneihin ja luottomuusikoista levymoguleihin. Tarinaa täydentäviä haastateltavia oli jonoksi, mutta aika on rahaa, ja työaika varsinkin. Siksi kaikkia alkuperäiseen listaamme nimettyjä ei voitu tällä kertaa jututtaa. Pahoittelut siitä, ja sitten kiitoksiin.

Alkuun suurkiitos kaikille kirjaan haastatelluille sekä kuviaan, tietojaan ja muistojaan jakaneille.

Lämpimät kiitokset Otavan väelle, erityisesti kustannuspäällikkö Mari Mikkolalle, kustannustoimittaja Kosti Salmiselle, kustannustoimittaja Ulla Böhlingille sekä ulkoasun suunnittelusta ja toteutuksesta vastanneille Tommi Tukiaiselle ja Elina Salmiselle.

Suuret kiitokset myös Suomen tietokirjailijoille ja Otavan Kirjasäätiölle, jotka näkivät hankkeen tukemisen arvoiseksi.

Ja kiitos teille rakkaat Outi, Sunna ja Hilla, kun annoitte perheen kirjailijalle mahdollisuuden uppoutua työhönsä arjessa, ja usein juhlassakin – kesälomat mukaan lukien.

Lopuksi kumarrus Esalle, että annoit minulle kunnian kuunnella ja kirjoittaa tarinasi. Kiitos myös musiikista, jota olet meidän suomalaisten iloksi ja lohduksi säveltänyt, sovittanut, sanoittanut, tuottanut, soittanut ja laulanut.

Ja kiitos, että jatkat samoissa hommissa edelleen.

Helsingissä 1. helmikuuta 2022

Tommi Saarela

Tälle tielle

Merisotakouluun Esaa ei otettu, koska laivastossa pitää pystyä kansipalvelukseen ilman silmälasia. Tie upseerikoulutukseen nousi pystyyn, ja puolet intistä oli jäljellä ilman mitään fiksua tekemistä. Kun sellaista piti keksiä, hän perusti kuoron ja viritteli jäljellä olevan puolen vuoden ajan kaikenmoista harrastustoimintaa, teatteri- ja lätkämatsikäyntejä. Sitten tuli vilkaistua kalenteriin: siviilielämä alkaisi pian. Perhekin oli kasvamassa, mitähän sitä alkaisi tehdä?

Ennen armeijaan lähtöä Sibelius-Akatemiasta musiikinopettajan paperit napannut Esa Nieminen otti käteensä puhelinluettelon ja selasi Helsingin kouluja aakkosten alusta: Alppila, Apollo, Arkadia.

Näihin kolmeen kouluun hän soitti. Jokainen puhelu kulki samoja latuja: olet siis mies, sinulla on koulutus Sibiksestä ja osaat oikeasti popmusiikkia? Kun vastaus kaikkiin kolmeen kysymykseen oli jämäkkä ”kyllä”, niin Esa toivotettiin tervetulleeksi lehtorin virkaan jokaiseen kouluun.

Lämpimästä vastaanotosta vaikuttuneena Esa päätti olla hötkyilemättä. Vaikutti siltä, että musiikinopettajaksi pääsi sormia napsauttamalla, joten entä jos odottaisi paluuta siviiliin. Asian voisi nostaa uudelleen pöydälle, kun kotiutuspäivä kersanttina koittaisi.

Esa oli tehnyt opintojensa aikana opetusharjoitteluja ja sijainut jopa isosiskoaan, joka toimi musiikinopettajana.

– Niillä koulujen musatunneilla minulla oli aina mukana kitara, jonka kanssa pystyin esittämään oppilaille uunituoreita bii-

sejä, jotka oli julkaistu paria viikkoa aiemmin. Kaikki kuuntelivat hiiskumatta, poppia soittamalla sai hankalatkin oppilaat helposti hanksaan. Hyvin olisin voinut sillekin tielle lähteä ja alkaa tehdä opettajan duunia. Siitä en ole varma, kuinka pitkään olisin jaksanut, Esa Nieminen mieltii nyt, yli neljäkymmentä vuotta myöhemmin.

Esasta ei musamaikkaa tullut. Kertomuksen tässä käänteessä soi puhelin, ja se muutti kaiken.

Langan päässä oli säveltäjä-tuottaja Kim Kuusi, joka oli jo ehdinyt hyödyntää Esan soitto- ja laulutaitoja mainosmusiikkiäänityksissään ja oli ollut tuottamassa tämän soololevyäkin, joka ehdittiin julkaista ennen armeijaan lähtöä.

Kuusi kertoi Esalle, että häntä oli kosiskeltu Finnlevyn kotimaisen tuotannon päälliköksi. Yhtiössä oli alkanut raju nuorennusleikkaus, ja miehitystä pantiin uusiksi urakalla. Kuusi pyysi tutuksi tullutta Esaa mukaansa tuottajaksi, tai alkuun tuottajaharjoittelijaksi.

Esan ensimmäinen kysymys oli:

– Mitä se semmoinen tuottaja tarkalleen ottaen tekee?

– No se alkaisi valmistaa noita iskelmälevyjä, kuului ytimekäs vastaus.

Esaa olivat siihenastisen 25-vuotisen matkan varrella pukkanee eteenpäin erilaiset tilanteet ja kokemukset pianotunneista esiintymisiin seurakunnan piirissä, poikakuorosta tanssibändeissä tuuraamiseen – ja kaiken lisäksi olivat ne Sibiksen pedagogiopinnot.

Naks.

– Kaikkien näiden summana minulta löytyi uskallusta vastata, että okei. Tuota polkua haluan tsekata hieman pidemmälle.

Niemisten ensimmäinen piano vuokrattiin isosiskon soittoharrastusta varten, mutta Esankin sormet syyhysivät koskettimille heti kun silmä vältti.

1.

Twist and Shout

(1952–1969)

Alpo ja Kaija Niemisen esikoistyttö oli syntynyt 1947 ja kuului siten suuriin ikäluokkiin. Siihen joukkoon Tampereella huhtikuuisena sunnuntaina 1952 syntynyt pikkuveli ei enää kuulunut. Esan varhaisimmat muistikuvat ovat isosisko Terhin kouluun lähdön ajoilta viisikymmenluvun puolivälistä, jolloin oltiin jo irtauduttu sodanjälkeisessä Suomessa vallinneista tunneista. Ilmassa, jota Esa muistaa tuolloin haiselleensa, tuoksui jo muikin kuin hävityn sodan katkera käry. Koetusta tappiosta oli toivuttu hämmästyttävällä vauhdilla, hyvinvointi lisääntyi kohisten ja jälleenrakennetun maan kansalaisten katse suuntautui luottavaisena kohti tulevaa.

Sodan jälkeen Tampere oli alkanut kasvaa nopeasti ja laajeni erityisen voimakkaasti itään. Sinne nyhjästiin kuin tyhjältä uusi Kalevan kaupunginosa, jonne Niemisetkin muuttivat Esan ollessa parin kuukauden ikäinen. Samaan aikaan Suomi sai viimeinkin järjestettäväkseen kesäolympialaiset, joita oli suunniteltu jo vuodelle 1940, mutta jotka oli jouduttu perumaan maailmansodan syyttyä.

Aivan kuten Helsingin Olympiastadion edusti suomalaisille uuden aikakauden alkua, myös arkkitehti Harry Schreckin Kalevaan suunnittelemissa yhdeksänkerroksisista pistetaloista tuli sodanjälkeisen, modernin Tampereen symboli. Talot nimettiin

kansan suussa ”Teiskon torneiksi”. Tunnusomaista uuden alueen rakentamiselle oli 1950-luvun tuore tyyli, henki ja elämänrytmi. ”Ei ihme, jos matkailijat jo nyt puhuvat Suomen Chicagosta nähdessään tornitalojen kohottavan ylpeästi huippujaan kohden pilviä ja antaessaan iltaisin valojensa loistaa tuhansista akkunoista”, runoiltiin *Aamulehdessä* niihin aikoihin, kun Niemiset olivat ehtineet asua vuoden päivät upouudessa tornitaloasunnossaan Teiskontie 5:ssä.

Kaikkien yhdeksän tornitalon valmistuttua oli aiemmin tyhjälle tontille asettunut lähes 400 perhekuntaa. Esan myötä nelihenkeksi kasvaneessa Niemisten perheessä asui viidentenä Idamummo, joka huolehti lapsista vanhempien käydessä töissä.

– Nyt ihmettelen, kuinka isä kesti sitä, että anoppi asui meillä toistakymmentä vuotta, Esa hymähtää nyt jälkeensä.

Mummo muutti perheen mukana myöhemmin vielä Helsinkiin ja jakoi siellä ensin makuuhuoneen Terhin kanssa. Teinitytön kapinoidessa ratkaisua vastaan kokeiltiin vaihtoehtoa, että samassa huoneessa asuisivatkin mummo ja Esa.

– Sitä ei kauan kestänyt. Uhkasin karkaavani kotoa, jos tämä möinen jatkuu! Valitin, että mummo tuoksuu vanhalta ja elää ihan eri ajassa.

Täysivaltainen perheenjäsen mummo kuitenkin oli.

– Hän oli kasvattajamme, jota rakastettiin kuin äitiä. Hän laittoi meidät aamulla kouluun ja oli tehnyt ruuat valmiiksi, kun vanhemmat tulivat töistä kotiin. Mummo siivosi, leipoi, antoi herkkuja ja taskurahaa. Hän oli sellainen vanhan ajan lempeä isoäiti, joka hallitsi kaikki kotitaloustaidot.

Niemisen perheen pää – jatkosotaan vapaaehtoiseksi kahdeksantoistavuotiaana lähtenyt Alpo – oli opiskellut sodan jälkeen insinööriksi ja pääsi valmistuttuaan Tampellaan suunnittelemaan höyrykattiloita. Perheellistynyt Alpo oli ennen Teiskon torneihin muuttamista tankannut oppikirjojaan öisin vessassa, jotta pienessä kodissa nukkuva perhe ei häiriintyisi.

Esalla on lapsuusajoilta vain lämpimiä muistoja – suurta draamaa ei löydy kaivamallaakaan. Joillekin on suotu onni kasvaa turvan ja rakkauden ympäröimänä.

– Äiti ja isä olivat raittiita, reippaita, hauskoja ja turvallisia, halasivat ja pitivät sylissä. Kodista tarttui matkaan paljon hyvää, jonka vei mukanaan. Kun itse sai lapsia, tiesi vaikka sen, että isäkin saa pussata poikaansa.

Esa muistaa isänsä hervottoman hauskana miehenä, varsinaisena irvileukana, jonka jatkuva leikinlasku tosin sai äidin joskus raivon partaalle.

Teiskon torneissa asui paljon samanikäisiä lapsia. Kaveripiiristä tuli laaja, joskin parhaimmat kavereista oli huolella valittu. Yhteys tähän jo ennen kouluajoja muodostuneeseen lähiympäristöön kuitenkin katkesi, kun perhe Esan ensimmäisen kouluvuoden jälkeen muutti isomman asunnon perässä varsin pitkälle, kaupunkia jakavien junaradan ja Tammerkosken länsipuolelle. Uusi koti löytyi Salama-vakuutusyhtiön talosta Hämeenpuistosta, läheltä nykyistä Särkänniemen huvipuistoa.

– Siellä aloin ensimmäisen kouluvuoden jälkeisenä kesänä pyöräillä, ja pyörän satulasta käsin opin tuntemaan Tampereen niin hyvin, että osaan sen aikaisen keskustan talojen osoitteet ulkoa vieläkin.

Usein pyöräretki suuntautui nykyisen Ratinan stadionin tuntumaan Laukontorille, ellei sitten vanhoille kotikulmille Tammelan torille. Molemmilla oli tarjottavanaan jotain, jota saa vain Tampereelta.

– Mustaa makkaraa! Sain usein sitä varten mummolta 20 markkaa, ja ajoin torin kautta ostamaan koko rahalla aimo pötköän kuumaa herkkua, tuoreena suoraan Tapolan myyntikojusta.

Tänäkin päivänä Esa jaksaa ylistää sianlihasta, verestä ja ruisjauhoista valmistettua ”lakunakkia” ja ”hiilikyrsää”, joilla lisänimillä Mansen omintakeinen herkku tunnetaan. Myöhemmin

keikkamatkoilla hän on tyrkyttänyt muusikko- ja artistitovereilleen maistiaisia, mutta monilta jo elintarvikkeen eksoottinen ulkonäkö kuulemma kirvoittaa sellaisia luonnehdintoja, ettei niitä tohdi kirjaan painaa.

Hämeenpuistoon muuton myötä Teiskontien vanhat kaverit olivat jääneet junaradan väärälle puolelle, mutta Salaman talon pojanviikarien kanssa alettiin pian touhuta kaikenmoista.

– Mentiin parin kaverin kanssa vanhemmilta salaa töihin Pyynikin kesäteatteriin. *Tuntematon sotilas* pyöri silloin monta vuotta putkeen, ja myimme teatterilla käsiohjelmia. Saimme jokaisesta myydystä kappaleesta provikkaa muutaman markan.

Alpo-isä sai kuitenkin vihiä poikien puuhista ja pelmahti hakemaan Esan pois.

– Isä puhkui teatterilaisille, että kuinka helvetissä kuvittelette voivanne palkata iltatöihin kahdeksanvuotiaita kakaroita, tämähän on poliisiasia!

Jännittävä, rahakas kesätyö päättyi harmillisen lyhyeen kailta siihen osallistuneilta alaikäisiltä.

Salaman talon kaveripiirissä jääkiekosta tuli Esalle talviajan ykkösharrastus. Lätkää pelatessa ei varmasti ollut haittaa siitä, että poika oli luokkansa kookkaimpia. Pituudesta oli iloa myöhemminkin, kun Esa alkoi pelata oppikouluvuosinaan Helsingissä lentopalloa ja ulottui muita helpommin blokkitorjuntaan.

– Sitten aloin nähdä ja kuulla pahoista vammautumisista, joita lajin parissa sattui. Kun vastapuolen kaveri iski pallon verkon yli täysillä, blokkajalla saattoi roikkua sen jälkeen sormi pelkän nahan varassa. Tajusin, että laji taitaa olla turhan vaarallinen pianistille.

Esan viimeisenä Tampereen-kesänä yleisurheilusta tuli valtavan suosittua, kun seiväshyppääjä Pentti Nikula teki maailmanennätyksen, voitti EM-kultaa ja rikkoi pian ensimmäisenä maailmassa viiden metrin haamurajankin. Hetken aikaa jokaisessa

urheilukentällä vipeltävässä pojankoltiaisessa asui pieni penttini-
nikula.

Viisi- ja kuusikymmenlukujen taitteessa ei pahemmin ulko-
mailla reissattu. Ja miksi olisi, riittihän kotimaassakin ihmeteltä-
vää. Esa muistaa perheen ensimmäisen rengasmatkan, joka teh-
tiin koulun aloittamista edeltäneenä kesänä. Rengasmatkat oli
VR:n 1930-luvun puolivälissä kehittämä matkailupaketti, jossa
matkustusmuotoa saattoi vaihtaa esimerkiksi junasta vesille ja
takaisin.

– Seilattiin höyrylaivalla pitkin Saimaata, Kolillakin käytiin,
ja lopuksi lennettiin Kuopiosta Kar-Airin DC-3:lla Helsinkiin,
jossa pääsin käymään ensimmäistä kertaa Linnanmäellä ja Kor-
keasaarella!

Koska insinööriperheessä oltiin kehityksen etujoukoissa, televi-
sio tuli Niemisten tupaan jo vuosikymmenen taitteessa. Sieltä Esa
näki maailman siinä mitassa kuin oli tarpeen.

– Telkkari oli huumaava ihme. Me katsottiin kaikkea, mitä
sieltä tuli: *Rin Tin Tiniä*, *Lassieta* ja muita lastenohjelmia, mutta
myös uutisia, urheilua ja kotimaista draamaa. Elokuviissa ei pal-
jon käyty, ja ennen telkkarin tuloa olin vielä liian pienikin johon-
kin *Tarzan*-leffaan, jotka tuppasivat olemaan K8 tai K12.

Ennen television tuloa alle kouluikäinen Esa muistaa joukon
jatkona tähyilleensä pimeälle yötaivaalle, jossa jotkut olivat nä-
kevinään vilauksen maailman ensimmäisestä satelliitista, Sput-
nikista. Lapsesta tässä kaikessa hurjinta oli se, että siellä satel-
liitin ohjaamossa pitkin öistä avaruutta kiisi ensi kertaa elävä
olento – Laika-koira. Siinä sitä seisottiin silmät pyöreinä, keskel-
lä ihmeellisen avaruusajan alkua.

Viisikymmenluvulla maailma ei tosiaankaan ollut vielä niin
valmis kuin tänään. Moni asia rantautui Esan varhaisvuosina
Suomeen ensi kertaa: vaikkapa Coca-Cola, banaanit ja monet si-
täkin eksoottisemmat hedelmät. Ananas!

Siitä huolimatta Ida-mummo taikoi parhaat herkut pöytään varsin kotoisista aineksista.

– Mannapuuro ja mustikkakeitto, tai köyhät ritarit – nehän olivat parasta, mitä jälkiruuaksi saattoi kuvitella. Mummo opetti minut myös juomaan kahvia. Siihen pantiin paljon maitoa ja tussutettiin mummon leipomaa, jo pikkuisen kovettunutta pitkopullaa. Voi vitsi, miten hyvää!

Mummo itse nautti kahvinsa tietysti klassisesti tassilta, soke-ripalaa suussaan sulatellen.

Alpo ja Kaija olivat syntyperäisiä tamperelaisia. Suku oli lähellä ja suuri molemmin puolin: äidillä oli viisi sisarusta, isän perheessä lapsia oli kaikkiaan seitsemän. Yhteydenpito oli aktiivista, ja Esa muistaakin, kuinka viisikymmenluvulla kyläiltiin harva se päivä.

– Oli se aivan erilaista, nykyäänhän kaikki vierailut pitää aikatauluttaa etukäteen. Silloin ovikello vaan soi ja tultiin kylään. Keitettiin kahvit ja aina löytyi jostain pullaa ja keksiä.

Suvun tavoin laaja oli Niemisten ystäväpiirikin – siis nykykielellä sosiaalinen verkosto. Alpo oli jo koululaisena ollut perustamassa Rämpijät-kerhoa, joka nimensä mukaisesti harrasti retkeilyä ei kovin totisessa hengessä. Koululaiset kasvoivat aikuisiksi, perustivat perheet ja jälkeläisistäkin tuli rämpijöitä. Syntyi rekisteröity yhdistys, jonka vuokraamiin kesäpaikkoihin joukko tuttuja, turvallisia aikuisia ja vielä suurempi joukko kivoja kavereita seilasi höyrylaivoilla pitkin sisävesiä. Muista rämpijöistä tullikin Esalle ja isosisko Terhille suorastaan sijaisperheitä, joiden hoivissa saattoi viettää saarella ”kolhoosimökillä” koko kesän, vaikkei omilla vanhemmilla ollut lomaa kuin kuukauden verran.

Rämpijöiden piirissä pienen Esan mieleen iskostui ajatus siitä, että musiikki kuuluu kaikkiin juhliin.

– Oli kaikenlaista ohjelmaa, sketsejä ja laulua. Ja retkillä aina iltanuotio, jonka äärellä laulettiin – tauoton laulaminen oli siinä joukossa elämäntapa.

Yhdistys oli perustettu jo kolmekymmenluvun puolivälissä poikakerhoksi, johon tytöt otettiin mukaan myöhemmin. Siellä Esankin vanhemmat tapasivat jo koululaisina, joskin menivät naimisiin vasta sodan jälkeen, kun esikoinen jo ilmoitteli tulostaan. Eivätkä Alpo ja Kaija olleet ainoa pari, joka kerhon kautta löysi toisensa.

Esa yllättää kertoessaan, että luki lapsena *Raamatun* kannesta kanteen kahteen kertaan.

– Kun sain reilun kymmenen vanhana toisen kierroksen loppuun, olin varma, että minusta tulee isona pappi. En tiedä, mistä ajatus tuli, ehkä Jeesuksen ihmeteot puhuttelivat pikkupoikaa. Sehän oli semmoista taikurinhommaa – hän pani sokeat näkemään ja halvaantuneet kävelemään. Ajattelin, että mikäs fakii-ri tämä on.

Erytisesti Vanhan testamentin vanhahtava kieli koetteli koulupojan sinnikkyyttä, toisaalta uskomattomat sotatarinat jaksivat pitää mielenkiintoa yllä.

– Ihmiset elävät kahdeksansataavuotiaiksi ja vaikka mitä. Sitähän luki kuin parasta romaania!

Niemisen perhe ei ollut varsinaisesti uskovainen, mutta uskontoa kunnioitettiin, samoin hyviä tapoja. Kiroilua, tupakanpolttoa ja alkoholinkäyttöä ei katsottu hyvällä.

Johdonmukaisena jatkona tälle myös Esan tuleva ystäväpiiri Helsingissä viidentoista ikävuoden korvilla löytyi Tuomiokirkkoseurakunnan leiriltä. Visiitit leirikeskukseen eivät jääneet yhteen ja ainoaan rippikouluksensa leiriin, vaan Norrkullalandettiin Sipoon saaristoon palattiin jo samana kesänä monet kerrat, ja myös seuraavana kesänä. Honkalinnaksi kutsuttu paikka toimi kesäkotina, jossa nuoret saivat viettää aikaa jopa omin päin. Käytännössä siellä saatettiin olla joka viikonloppu toukokuusta syyskuuhun.

Esasta tuli seurakuntanuori.

– Se oli luontevin väylä löytää kavereita. Siitä tuli minun jengini, jonka kanssa menttiin kesäisin saareen ja muulloin tavattiin kaupungissa nuorisotilassa. Ja koko ajan soitettiin ja laulettiin. Kyllä me viiniäkin tissuteltiin siinä missä muutkin sen ikäiset, mutta harvemmin seurakunnan tiloissa.

Myös ensimmäiset seurustelukumppanit löytyivät näistä piireistä, ja yhden tytön kanssa Esa kulki yksissä lukioaikoina pidempäänkin.

– Minulla uskonto liittyy nuoruuteen siten, että kirkon tiloissa hengailtiin, mutta muuten oltiin samanlaista nuorisoa kuin muutkin: kotibileissä ei gospeleita laulettu. Seurakunnan tilaisuuksissa soitettiin iltahartaudet ja jumalanpalvelukset, mutta oikeita uskovaisia meistä ei ollut varmaan kukaan.

Jo rippikouluksenä Esa osasi sanoineen ja sointuineen ulkoa reilusti toistasataa Beatles-kappaletta – melkein kaikki siihen mennessä julkaistut – ja ansaitsi esityksillään huikeaa kunnioitusta.

– Kaverit ihmettelivät, että ”ei voi olla totta, toikin biisi julkaistiin vasta viime viikolla!”

Esa muistaa erityisesti Saksan demokraattisen tasavallan pioneerinuorten vierailun Honkalinnaan. Leirin johtaja pyysi Esaa esittämään hieman Beatlesia, vierailta kuultujen saksankielisten pioneerilaulujen vastapalveluksena.

– Rupesin soittamaan *All My Lovingia*, ja meidän riparijengi yhtyi lauluun. Jumalauta mikä reaktio – popmusiikkihan oli itäsaksalaisilta nuorilta kiellettyä! Mutta tiesiväthän ne, että tämä möinen bändi on olemassa, ja kuumin juttu länsimaissa.

Esa muistaa, kuinka pioneeriryhmän kitaristi alkoi muistivihko kädessä kohteliaasti tentata, minkä nimisiä esityksiä oli kuultu: oliko tämäkin Beatles-laulu, ja mikähän nimi tarkalleen olikaan? Entä mistä sävellajista soitit, oliko sattumoisin alkuperäinen sävellaji?

– Nehän rupesivat äänittämään sitä soittoa, ja niitä biisejä vedettiin lopulta varmaan kymmenkunta.

Kun ajattelee, kuinka heikkoa virallisten poplevyjen tarjonta noina vuosikymmeninä sosialistimaissa oli, kenties entisen Itä-Saksan alueelta löytyy tänäkin päivänä jonkin ullakon pölystä laiton bootleg-äänite, jolla viisitoistavuotias Esa Nieminen tulkitsee Beatlesia sipoolaisen saaren iltanuotiolla.

Esalle ei ole koskaan valjennut, miksi tiiviissä sukuyhteisössä ja ystäväpiirissä elävä perhe oli tehnyt päätöksen muuttaa Helsinkiin syksyllä 1962, jolloin kymmenen vuotta täyttänyt Esa aloittelei kansakoulun viimeistä luokkaa. Tuon ajan maailmassa, ja varsinkin Niemisten kaikin puolin mukavassa tilanteessa, siirto oli poikkeuksellisen radikaali.

Esa arvailee, että syiden on täytynyt olla taloudellisia. Pääkaupungissa palkkataso oli aivan toinen kuin muualla maassa, vaikka ottaisi huomioon Helsingin korkeammat elinkustannukset. Lisäksi isä saattoi arvioida urakehityksensä nousujohteisemmaksi Helsingissä kuin kotikaupungissa.

Isän työn perässä siis lähdettiin, mutta äitikin onnistui saamaan siirron Suomen Pankin Tampereen-konttorista kansalliseen pääkonttoriin Snellmaninkadulle, jossa eteni lopulta kasanhoitajaksi ja sai runsaat puoli tusinaa alaista.

Perhe tuli pääkaupunkiin käytännön syistä vaiheittain: ensin muutti työpaikkaa vaihtanut isä, sitten tuli äiti. Lapset kävivät syyslukukauden loppuun Tampereella mummon hoivissa ja muuttivat perässä vasta joululoman alkaessa.

– Muistan kun siskon kanssa matkustettiin junassa kohti Helsinkiä – tippa silmässä, ihan paniikissa.

Perhe teki pehmeän laskun pääkaupungin hektiseen arkeen vehreän Herttoniemen esikaupungin kautta. Siellä Esa kävi loppuun kansakoulun neljännen luokan, ja jatkoi Herttoniemesä keskikoulunkin, vaikka perhe olikin sen alkaessa ehtinyt jo muuttaa ydinkeskustan Kruununhakaan. ”Krunasta” tuli Esalle se varsinainen Helsingin-koti, nuoruuden mielenmaisema.

– Olin Herttoniemessä koulukiusattu uutena tulokkaana, paljon murteen takia. Luokkakaverit huutelivat, että ”hei Niäminen – puhu jotain”. Ja kun avasin suuni, kaikki räjähtivät nauramaan. Tätä tapahtui ihan opettajankin läsnä ollessa.

Kiusaaminen loppui kerrasta eräänä maaliskuisena koulupäivänä, kun lätkäkentällä oli vielä jäitä sen verran, että Esan luokka Herttoniemestä saattoi vastata naapurikoulun, Roihuvuoren, lätkähaasteeseen.

– Olin ehtinyt pelata Tampereella Ilveksen E-junnuissa kaksi kautta ennen kuin muutettiin Helsinkiin, mutta en ollut puhunut siitä koulukavereille mitään. Helsinkihän oli niihin aikoihin surkea lätkäkaupunki: HJK pelasi Suomensarjaa, Jokereita ei vielä edes ollut.

Peli päättyi herttoniemeläisten murskavoittoon 23–4, ja Esa teki enemmän kuin puolet voittajajoukkueen maaleista. Eikä siinä kaikki, hän oli samalla joukkueen maalivahti.

– Todennäköisesti ne päästetyt neljä maalia johtuivat siitä, etten ehtinyt ajoissa takaisin vastustajan päädyistä. Mutta aina kun sain kiekon, niin tuli maali, koska olin niin paljon nopeampi ja taitavampi luistelemaan kuin muut. Kentän ainoana osasin luistella takaperin. Luokkakaverit vain ihmettelivät, että ”miten sä ton teet – peruutat luistimilla?”

Pelin päätyttyä Esan asema luokkayhteisössä oli muuttunut. Pojan Ilves-hanskamerkkikin muuttui ihailun kohteeksi, ja lätkäkassin kantajia olisi löytynyt useampia.

– Minusta tuli sankari. Koululla yksi pahimmista kiusaajistani riemuitsi opettajalle ensi töikseen, että ”me voitettiin, toi Nieminen teki 16 maalia!”

Pian Pirkanmaan murrekin unohtui. Keskustassa Esan ikäiset ”Krunan kundit” puhuivat luontevasti vanhaa Stadin slangia. Tai eihän se silloin vielä vanhaa ollut, mutta joka tapauksessa skurut ja sporat, fyget ja faijat tarttuivat Esan puheeseen jo ensimmäisen kesän aikana.

Pirkanmaalaiset ärrät, nuotti ja rytmi löytyvät kuitenkin edelleen selkäytimen sopukoista, kun Esa vierailee Tampereella.

– Siellä alan heti puhua paikalliseen tapaan, ja vaimoni Pirren mielestä se kuulostaa niin juntilta! Hän ei siedä sitä yhtään, Esa nauraa.

Esa kuvailee suhdettaan synnyinkaupunkiinsa lapsenomaisen nostalgiseksi.

– Tuntuu, että jotain tärkeää katkaistiin silloin, kun piti muuttaa Helsinkiin, Esa pohtii nyt.

Muusikkopiireissä hän liikkuu kuulemma kookas Tampereleima otsassaan.

– Se johtuu siitä, että ylistän Tamperetta läheisilleni raivostuttavuuteen asti. Se on puoliksi huumoria, ”Tampere on maailman paras paikka” -hokemani herättää monesti hyväntahtoista naurua.

Julkisuudessakin tamperelaisia juuriaan ylistävä, vannoutunut Ilveksen kannattaja ja entinen E-juniori sai *Bumtsibumin* aikoihin vanhasta jääkiekkoseurastaan tunnustuksen ja elinikäisen vapaalipun aitioon.

Ei Esa sinne kovin usein ole ehtinyt, jos kertaakaan. Mutta tieto paikasta lämmittää. Ja ele.

Kotona laulettiin aina

– Meillä kotona laulettiin aina, Esa avaa lapsuuttaan musikaalissa perheessä. – Vanhempani eivät olleet musiikin ammattilaisia mutta kuorolaisia kyllä, molemmilla oli nuottikorvaa ja he osasivat paljon lauluja ulkoa.

Esa muistaa lapsuudestaan Tampereelta, kuinka vanhemmat joskus riitelivät ja isä vetäytyi toiseen huoneeseen – hetken päästä suljetun oven takaa alkoi kuulua, kuinka hän hyräili jotain iloista duuribiisiä.

Siellä kotona se kipinä musiikkiin syttyi. Esan ollessa alle kouluikäinen isä tuli aina ruokatunnilla käymään kotona, ja mum-